

ЗНАЧЕННЯ ДЕНДРОПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ» В СТРУКТУРІ МІСТА БІЛА ЦЕРКВА

В статті висвітлена роль дендропарку «Олександрія» в системі озеленення міста Біла Церква. Встановлено, що парк виконує екологічні, соціальні, історико-культурні, економічні та містобудівельні функції. Доведено, що парк вносить вагомий внесок у покращення екологічних характеристик міського середовища, має суттєве соціальне значення у питаннях оздоровлення населення, організації відпочинку і забезпечення культурної і просвітницької діяльності.

Дендрологічний парк "Олександрія" є одним з найбільших парків в Україні і Східній Європі. Парк є визнаною перлиною садово-паркового мистецтва, що побудований в стилі романтизму. Історія створення парку починається з 1788 року і на сьогоднішній день становить 230 років. За цей час площа парку неодноразово змінювалась. На сьогоднішній день його загальна площа становить 400,7 га. Дендропарк "Олександрія" є одним трьох дендропарків України, які підпорядковані Національній академії наук України.

Історія дендропарку щільно пов'язана з історією самого міста Біла Церква, в якому він і розташований. Парк відіграє вагому роль в системі озеленення міста, де виконує наступні функції: екологічні, соціальні, історико-культурні, економічні, містобудівельні.

Екологічні функції насаджень парку пов'язані з покращенням екологічних характеристик урбанізованого середовища міста. Сприятливий вплив паркових насаджень важко переоцінити, так як вони здатні суттєво впливати на мікроклімат.

Найбільш важливим екологічним фактором на відчуття людини є температурний режим. Вплив насаджень на температуру повітря вивчався багатьма авторами. Їх данні вказують на те, що температура повітря на вулицях міст у всіх випадках виявлялася вище, ніж серед зелених насаджень, причому різниця температур може коливатися у межах 10 - 15%.

За нашими спостереженнями, в літню спеку, різниця температур в дендропарку

«Олександрія» в балці «Лев» і центральною вулицею міста Ярослава Мудрого становить 4,6 °C.

Зміни мікроклімату, які відбуваються під наметом парку, поширюються і на певну відстань від меж насаджень. Різниця температур залежить і від розмірів зелених масивів. Відомо, що чим більша площа деревного масиву, тим помітніша охолоджуюча дія зелених насаджень влітку не тільки на територію самого парку, а й на прилеплі території. За даними Л.Б. Лунца, цей вплив поширюється більш, як на 200 м [1, 2, 3, 4, 6, 8].

Менш помітним, але при тому не менш важливими для життя людини є вологість повітря. Адже при підвищенні вологості (повітря зменшується прозорість атмосфери, а внаслідок цього зменшується кількість променевої сонячної енергії, що досягає поверхні землі). Тому підвищення вологості повітря оказує позитивний вплив на тепловідчуття людини.

Рослинність також має значну випарувальну здатністю, підвищуючи вологість повітря і здійснюючи помітний вплив на тепловідчуття людини. Підвищення вологості повітря в дендропарку відбувається за рахунок наявності великої площі поверхні листків дерев, кущів і трав'янистих рослин, а також завдяки наявності водної поверхні ставків і річки Рось. Прийоми розміщення зелених насаджень дендропарку також сприяють формуванню комфортного середовища. Почергове розміщення дерев і кущів з полянами, що мають щільний трав'янистий покрив, в знаній мірі визначають відносну вологість повітря. А різниця температур між затіненими ділянками і відкритими просторами сприяє руху повітря.

Велика площа поверхні листових пластинок рослинних формацій парку сприяє і збагаченню повітря киснем. У сонячний літній день 1 га деревних насаджень поглинає 220-275 кг вуглекислого газу і виділяє 180-215 кг кисню [7]. Один квадратний кілометр деревних насаджень продукує більше тисячі тон кисню в рік, а один квадратний кілометр степу — близько півтисячі тон. З урахуванням закритого і відкритого просторів парку можна визначити, що паркові насадження синтезують близько 350 тон кисню на рік.

Парк займає важливе значення і в збагаченні міського повітря фітонцидами – летючими речовинами, здатними вбивати або зменшувати розвиток хвороботворних бактерій і, таким чином, сприяє оздоровленню довкілля. Це підтверджується тим фактом, що основу паркових насаджень складають аборигенні види родів *Quercus* L., *Fagus* L., *Carpinus* L., *Tilia* L., *Acer* L., *Ulmus* L., що характеризуються високою фітонцидною активністю. Серед них *Quercus robur* L. та *Acer pseudoplatanus* L. згідно

таблиці фітонцидності мають 5 балів, тобто є найбільш фітонцидними листяними породами [5].

Науковими дослідженнями в нашій країні і за кордоном встановлено, що істотне гігієнічне значення має електричний стан повітря. Чистота повітря значною мірою визначається співвідношенням у повітрі співвідношення кількості легких іонів, що оздоровлюють атмосферу, і важких забруднюючих іонів. За даними С. Белова, високим ступенем іонізації відзначається кисень деревних насаджень, який в 5-10 разів вищий, ніж кисень атмосфери міст. Враховуючи велику площу дендропарку «Олександрія» стає ясним його значний позитивний вплив на іонізацію повітря міста.

Від парку «Олександрія» беруть свій початок і проходять до самого центру міста дві міські зелені артерії – бульвар Олександрійський, довжиною 2,5 км, та набережна річки Рось. Саме ці дві артерії дозволяють максимально поширювати екологічний вплив дендропарку «Олександрія» безпосередньо до центру міста. Цьому сприяє і місцезнаходження парку в західній частині міста. Роза вітрів в даному регіоні північно-східна, тобто переважно вітри дують з південного заходу на північний схід, це дозволяє максимально розповсюджуватися екологічному впливу парку на місто.

Варто відмітити, що парк являє собою приклад формування сталих насаджень, які відповідають конкретним кліматичним умовам, так як його основу складають аборигенні види деревних рослин. Разом з тим він відіграє першочергову роль серед міських зелених насаджень у збереженні біорізноманіття і реалізації потенціалу рослинних ресурсів для зеленого будівництва за рахунок культивування великої кількості інтродукованих рослин.

Дендропарк «Олександрія» є важливим структурним елементом міста Біла Церква. І тому окрім значного екологічного впливу, парк виконує соціальні функції. В першу чергу, це забезпечення місця для відпочинку городян і гостей міста, а також охорона здоров'я, екологічної освіти і виховання, задоволення потреби у спілкуванні з природою. Адже кожного року парк відвідують майже півмільйонна відвідувачів. Місцеві жителі відвідують парк регулярно з метою відпочинку. Парк є об'єктом близької або середньої міської зони рекреації для місцевих жителів. В ньому створюється почуття зв'язку людини з природою. Знаходячись у межах міста, він дає відвідувачам можливість швидко змінити декорації і укритися від дискомфорту міста в іншому світі, де панує природа, гармонія і краса. Відвідувачі можуть не тільки насолоджуватися мальовничими ландшафтами, різноманіттям рослинного світу, а й отримати позитивні емоції від спілкування з представниками фауни парку. Тварини не бояться людей, тому тут нескладно погодувати з рук

білок, синичок, лебедів, качок. Для дітей це має надзвичайний виховний ефект. Для дорослих така можливість поєднання з природою має сприятливу фізіологічну дію на нервову систему, знімається емоційне напруження, укріплюється здоров'я, підвищується працездатність. Великий вплив на людину здійснюють різноманітні ландшафти парку, викликаючи у неї певні настрої і підвищуючи життєвий тонус. Після такого навіть короткострокового відпочинку людина повертається у суспільство повноцінним її членом.

Оскільки зелені насадження суттєво впливають на оздоровлення навколишнього середовища міста, парк є улюбленим місцем для тренування на свіжому повітрі професіональних спортсменів, молоді, дітей і людей похилого віку, останні тут часто займаються скандинавською ходьбою. В рамках популяризації спорту і фізичної культури в парку регулярно проводяться змагання з легкої атлетики.

Парк забезпечує можливість проведення різноманітних загальноміських культурних заходів на фоні живописних ландшафтів. Тут проходять концерти камерної музики, виступи дитячих творчих колективів, міські заходи з запуску повітряних куль, тощо. В парку проводяться і суспільні заходи – акції політичних сил і рухів.

Дендропарк «Олександрія» є потужною базою для здійснення наукових досліджень з ботаніки, інтродукції рослин, озеленення. Адже колекція рослин парку не поступається вітчизняним ботанічним садам за кількістю таксонів, видовим складом, віковою структурою. На сьогоднішній день видове, формове і сортове різноманіття парку складає більше 4500 таксонів.

Дендропарк є головною навчальною базою для підготовки майбутніх фахівців садово-паркового та лісового господарства, які навчаються у Білоцерківському національному аграрному університеті. Для них проводять навчальні практики і виїзні практичні заняття з дендрології, ботаніки, квітникарства, гідротехнічних споруд садово-паркових об'єктів, садово-паркового будівництва та ін. В рамках виробничої практики студенти мають можливість долучатися до виробничих процесів у структурних підрозділах дендропарку, а також проводити наукові дослідження з розмноження і вивчення біології деревних культур для подальшого написання дипломних робіт.

«Олександрія» є візитівкою міста, тому екскурсії в дендропарк входять до плану перебування усіх гостей міста, які приїжджають до Білої Церкви з робочими візитами, або на відпочинок. В рамках співпраці з установами міста, співробітники дендропарку проводять пізнавальні екскурсії для офіційних гостей міста, іноземних делегацій, молоді

та дітей з усієї України. Це сприяє широкій популяризації не тільки «Олександрії» як перлини садово-паркового мистецтва, а й самого міста Біла Церква, яке на даний час є обов'язковою складовою екскурсійних турів по Київщині. Здійснюється реалізація програми «Біла Церква туристична».

Історія міста є невід'ємною від історії парку. Адже граф і графиня Браницькі, які побудували «Олександрію», дали поштовх для розвитку маленького на той час містечка – Біла Церква. В зв'язку з цим неможливо переоцінити історико-культурну функцію парку в структурі міста, реалізації якої сприяють старовікові дерева, старовинна архітектура, скульптури у античному стилі. У відвідувачів формується почуття приналежності до культурної спадщини, усвідомлення історичної унікальності місця.

Парк має не тільки важливе природне значення, суттєвим є його вклад у економіку Білої Церкви – найбільшого міста Київської області. Хоча бюджет міста наповнюється, передусім, за рахунок діяльності промислових підприємств. В районах, що межують з дендропарком, зосереджена велика кількість місць громадського харчування (кафе, ресторанів, фастфудів, тощо). Щільність їх розташування навіть більша ніж у центрі міста. Це сприяє притоку інвестицій і, що не менш важливо в теперішній час, зменшує безробіття.

Підвищення туристичної привабливості міста забезпечує постійне збільшення кількості відвідувачів «Олександрії», щороку тут проводиться близько 1000 екскурсій. Багато туристів, хто вперше відвідав парк, планують повернутися на відпочинок до Білої Церкви, цікавляться іншими туристичними об'єктами міста і варіантами відпочинку. Це дає поштовх для незупинного розвитку міста.

Важливою є містобудівельна функція парку, який є невід'ємною частиною міської системи озеленення і навіть, на нашу думку, її ядром. Сам парк і зелені насадження, які простягаються від парку у місто, органічно вписуються у композицію забудови і значно покращують архітектурно-художні і структурно-планувальні переваги міста, створюють виразний і мальовничий його вигляд. До будівництва, відтворення і збереження «Олександрії» приклали зусиль немало митців садово-паркового мистецтва. А тому парк є сразковим об'єктом озеленення Білої Церкви, задає рівень для інших садово-паркових об'єктів міста. Архітектура парку поєднана одним стилем з архітектурними пам'ятками міста – Торгівельні ряди, будівля старої пошти та ін., підкреслюючи художню єдність парку з історичними забудовами міста.

Висновки: Дендропарк «Олександрія» виконує важливі екологічні,

соціальні, історико-культурні, економічні, містобудівельні функції в системі озеленення міста Біла Церква. Парк виконує роль візитівки міста, є місцем популяризації спорту, здорового образу життя, духовного зростання і культурного розвитку. Дендропарк «Олександрія» сприяє створенню позитивного образу міста.

В розвитку діяльності парку відповідно до сучасних викликів, викликаних урбанізацією суспільства, перспективним є поєднання освітньої ролі парку у сполученні з розважальними засобами.

Варто звернути увагу і на практику активної співпраці з адміністрацією міста, підприємствами і підприємцями, волонтерами, начальними закладами з метою залучення населення міста до розвитку паркової інфраструктури і підвищення доходів парку за рахунок добровільних внесків представників бізнесу, заходів, що проводяться на території парку.

Список літератури

1. Адаменко В.Н. Климат больших городов – Обнинск, 1975. – 71 с.
2. Блайвас А.М. Улучшение микроклимата жилых территорий – М.: ЦИНИС, 1972. – 35 с.
3. Зеленые насаждения и микроклимат территории // Городское хозяйство Москвы. М.: – 1965. – № 5. – С. 24-26.
4. Калитин Н.Н. Основы физики атмосферы в применении к медицине – Л.: Биомедгиз, 1935. – 276 с.
5. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць: Підручник. – Львів: Світ, 2008. – 456 с.
6. Ландсберг Г.Е. Климат города. (Пер. с англ.). – Л.: Гидрометеиздат, 1983. – 248 с.
7. Лунц Л.Б. Городское зеленое строительство. – М.: Стройиздат, 1974. – 275 с.
8. Родичкин И.Д. Человек, среда, отдых. – Киев: Будівельник, 1977. – 160 с.

ЗНАЧЕНИЕ ДЕНДРОПАРКА «АЛЕКСАНДРИЯ» В СТРУКТУРЕ ГОРОДА БЕЛАЯ ЦЕРКОВЬ

Масальский В.П., Олешко О.Г.

В статье освещена роль дендропарка «Александрия» в системе озеленения г. Белая Церковь. Установлено, что парк выполняет экологические, социальные, историко-культурные, экономические и градостроительные функции. Доказано, что парк вносит весомый вклад

в улучшение экологических характеристик городской среды, имеет существенное социальное значение в вопросах оздоровления населения, организации отдыха и обеспечения культурной и просветительской деятельности.

THE SIGNIFICANCE OF THE DENDROPARK "ALEXANDRIA" IN THE STRUCTURE OF THE CITY OF THE WHITE CHURCH

Masal'skii V.P., Oleshko O.G.

The article describes the role of the Oleksandria Dendrological Park in the greenery system of Bila Tserkva. It is established that the park performs ecological, social, historical, economic and aesthetic functions. The park improves the ecological characteristics of the urban environment, has social significance, as a popular place for recreation and sports of city dwellers. The park promotes cultural, scientific and educational activities in the city.

УДК 634.0.17:712.253(477.51)

к.б.н. Медведєв В.А., к.б.н. Ільєнко О.О.

Державний дендрологічний парк «Тростянець» НАН України

с. Тростянець, Україна

e-mail: dendropark@ukr.net

ДЕНДРОЛОГІЧНА КОЛЕКЦІЯ ДЕНДРОПАРКУ «ТРОСТЯНЕЦЬ» НАН УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, ВИДОВИЙ СКЛАД, БАГАТОРІЧНА ДИНАМІКА

На основі вивчення генеративного розвитку, зимостійкості та посухостійкості, динаміки видового складу та чисельності інтродукованих рослин, надано аналіз і оцінку успішності інтродукції деревних рослин дендрологічної колекції дендропарку «Тростянець».

Дендрологічна колекція (далі арборетум) у дендропарку «Тростянець» створена з метою проведення досліджень поведінки інтродукованих видів у нових ґрунтово-кліматичних умовах, виявлення найбільш декоративних рослин та одержання маточного матеріалу для розмноження цінних інтродуцентів.

Наміри створити арборетум відносяться до передвоєнних часів, але війна призупинила роботу у цьому напрямку і у 1948-1949 рр. колекція становила лише близько 30 видів, які використовували для